

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสความเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลและรัฐสภามี "การปฏิรูปทางการเมือง" เพื่อกำหนดโครงสร้างและระบบใช้อำนาจรัฐเสียใหม่ เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิควบคุมและตรวจสอบได้อย่างแท้จริง มีการแต่งตั้งกลุ่มหรือคณะทำงานเพื่อศึกษาและทำงานในเรื่องดังกล่าว เช่น คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง (คปก.) สภาสร้างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีตัวแทนจากประชาชนหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมระดมสมอง (สภาสร้างรัฐธรรมนูญ, 2540 : 158-162) จนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ปี 2540 ได้รับการประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 นับเป็นจุด "เปลี่ยนผ่าน" ทางการเมืองครั้งสำคัญของไทย

การจัดทำร่างของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ได้ผ่านความเห็นชอบจากประชาชนในลักษณะของการทำประชามติเป็นระยะ ๆ จัดว่าเป็นเรื่องใหม่ของสังคมไทย เป็นกระบวนการระดมสมองระดับชาติที่แผ่ซ่านไปทั่ว อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ (สภาสร้างรัฐธรรมนูญ, 2540 : 170) ซึ่งประชาชนทุกสาขาอาชีพเกิดการตื่นตัววิพากษ์วิจารณ์ให้เห็นกันอย่างกว้างขวาง (เดลินิวส์, 29 ธ.ค. 2540 : 32) รวมทั้งสื่อมวลชนไทย และต่างประเทศ สำนักข่าวเอเอฟพีได้วิเคราะห์การเมืองไทยว่า การผ่านร่างรัฐธรรมนูญด้วยเสียงเป็นเอกฉันท์ เท่ากับเป็นการปฏิรูปการเมืองครั้งใหญ่ ประกอบกับมรสุมทางเศรษฐกิจ ทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกว่าการเมืองไม่ใช่เกมไกลตัวที่ตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอีกต่อไป แต่เป็นสิ่งที่สามารถช่วยประชาชนได้ สร้างความสำนึกใหม่ให้ประชาชน ทำให้ประชาชนหุดตาสว่าง และจะตื่นตัวในการเลือกตั้ง คัดเลือก สส. ซึ่งหมายถึงผู้ที่จะมาแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจอย่างพิถีพิถันมากขึ้น (มติชนสุดสัปดาห์, 6 ม.ค. 2541 : 11)

อย่างไรก็ดี เราไม่อาจมั่นใจได้ว่ากระแสความตื่นตัวในทางการเมืองดังกล่าวจะลึกลงไปถึงในทุกส่วนของสังคม เพราะเหตุการณ์บางอย่างส่งเสริมการเข้าร่วมให้มีสูงขึ้น แต่เหตุการณ์บางอย่างทำให้การเข้าร่วมทางการเมืองลดน้อยลง (นรินทร์ เศรษฐบุตร, 2528 : 931) ปัจจุบัน

ทางด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมืองที่หลากหลาย อาจมีผลต่อการเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ขณะเดียวกันอาจมีความแตกต่างในเรื่องของความสนใจและการเลือกรับรู้ข่าวสารในส่วนของบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลต่อความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกัน (พัชนี เขยจรรยา และคณะ : 71-80)

Pye (1963 : 4) กล่าวว่า การไหลของข่าวสารจะกำหนดทิศทางและความเร็วในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น จึงอาจวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมทุกชนิดในแง่ของโครงสร้างเนื้อหา และการไหลของข่าวสารได้ ซึ่งในทางการเมืองสื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทในการกล่อมเกลாதทางการเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นตัวการทำให้การสื่อสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และปรากฏการณ์ทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นจากรัฐบาลถึงประชาชน หรือจากประชาชนถึงรัฐบาลอย่างรวดเร็ว (ม.ร.ว. พุทธิสถาน ชุมพล, 2540 : 81)

จากการศึกษาของ Schramm (1964 : 51, 59-60) พบว่า ประชาชนเปิดรับสื่อมวลชนเช่นเดียวกับการเปิดรับข่าวสารอื่น ๆ หาในสิ่งที่เขาต้องการ ไม่ใช่ในสิ่งที่สื่อตั้งใจให้เขามี เพราะว่ามีสื่อจำนวนมากให้เขาเลือก ทั้งนี้อาศัยแนวคิดเรื่อง การสื่อสารแบบ 2 จังหวะ (Two-step Flow of Communication) ของ Lazarsfeld และคณะ ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี 1940 พบว่าข่าวสารจะไหลผ่านจากสื่อมวลชนไปยังผู้นำความคิดเห็น และไปยังประชากรส่วนอื่น ๆ ที่กระตือรือร้นน้อยกว่า และแนวคิดเรื่อง การสื่อสารหลายจังหวะ (n-step on multi step) พบว่ามีจุดทวนเวียนข่าวสารอีกหลายจุดจากช่องทางหนึ่งไปยังอีกช่องทางหนึ่ง

และมีหลักฐานมากมายในสหรัฐอเมริกาและประเทศด้อยพัฒนาที่ยืนยันว่า การแพร่กระจายของสื่อมวลชนอย่างเปิดเผยแต่เพียงอย่างเดียวไม่น่าจะมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ การสื่อสารมวลชน มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ (cognition) ในขณะที่การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (attitude) หากวัตถุประสงค์ในการสื่อสารคือ การจูงใจ (persuasion) การสื่อสารด้วยคำพูดดูเหมือนว่าจะมีภาษีเหนือกว่าสื่อมวลชน (Rogers : 1971) อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาพบว่า การใช้สื่อหลายประเภทจะช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการโน้มน้าวใจ โดยเฉพาะการใช้สื่อบุคคลและสื่อมวลชนเสริมซึ่งกันและกัน (Bettinghaus, 1968 อ้างในพรทิพย์ เย็นจะบก, 2527 : 25) ดังนั้น หากจะศึกษาถึงระดับ

พฤติกรรมในทางการเมืองโดยกระบวนการสื่อสาร จึงควรต้องศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง การเปิดรับ สื่อมวลชน และสื่อบุคคล รวมทั้งปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ

การศึกษาเป็นวิธีการแบ่งจำพวกคนในสังคมวิธีหนึ่ง โดยทั่วไปแล้วคนที่ผ่านการศึกษามากจะมีแนวโน้มที่จะรู้สึกว่าคุณควรจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง รู้สึกมั่นใจว่าตนจะสามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมือง มีความสนใจในการเมือง และมีความกระตือรือร้นทางการเมืองมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย (ม.ร.ว.พฤษิลาณ ชุมพล, 2540 : 82) สำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครนั้น นอกจากจะเป็นผู้มีความรู้สูงแล้ว ยังอยู่ในเมืองหลวงที่เป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้าน โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความใกล้ชิดกับสถาบันสำคัญต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จึงน่าจะมีความกระตือรือร้นทางการเมือง และเปิดรับข่าวสารทางการเมืองสูง และอาจมีบทบาทในฐานะผู้นำความคิดเห็นในการถ่ายทอดข่าวสาร ซึ่งจะมีอิทธิพลในการชี้นำสังคมในทางที่ดีได้ หากนักศึกษามีความสนใจทางการเมือง เปิดรับข่าวสารการเมือง และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น หรือเป็นตัวกระตุ้นกลุ่มประชาชนอื่น ๆ ในสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในวิถีทางที่ถูกที่ควรเพิ่มขึ้น ก็จะช่วยให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยพัฒนาต่อไป อันจะมีผลส่งเสริมให้ระบบอื่น ๆ ในสังคมพัฒนาไปได้อย่างราบรื่นด้วย

การศึกษายุติธรรมการเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองประชาชนในฐานะผู้รับสารจะทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาพฤติกรรมในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจะทำได้ในอนาคต และเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงกระบวนการสื่อสารทางการเมือง รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมให้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาทางการเมืองต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษาในกลุ่มของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ด้วยกลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความรู้สูงและจะมีบทบาทสำคัญในระดับบริหารเมื่อเข้าสู่อาชีพต่าง ๆ จึงเป็นที่ยอมรับและคาดหวังของสังคมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในด้านการเป็นผู้นำความคิดเห็น และเป็นสื่อกลางในด้านการสื่อสาร

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชน และสื่อบุคคล ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จำแนกตามกลุ่มสาขาวิชา เวลาศึกษา และลักษณะทางประชากร

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จำแนกตามกลุ่มสาขาวิชา เวลาศึกษา และลักษณะทางประชากร

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารการเมือง กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

1.3 สมมุติฐานในการวิจัย

1. ระดับการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชน และสื่อบุคคล ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แตกต่างกันตาม เพศ อายุ กลุ่มสาขาวิชา เวลาศึกษา สถานภาพการทำงาน และ อาชีพ

2. ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แตกต่างกันตาม เพศ อายุ กลุ่มสาขาวิชา เวลาศึกษา สถานภาพการทำงาน และ อาชีพ

3. ระดับการเปิดรับข่าวสารการเมือง มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาข้อมูลจากนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ ประเภทจำกัดรับ เฉพาะที่ศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตดังกล่าว และมีขนาดใหญ่พอสมควร มีความหลากหลายในด้านของมหาวิทยาลัยที่ศึกษาถึง 10 แห่ง มีระดับ คณะ สาขาวิชา เวลาที่ศึกษา ตลอดจนลักษณะทางประชากรและสังคมเศรษฐกิจที่ต่างกันพอที่จะใช้เป็นข้อมูลวิเคราะห์เปรียบเทียบได้ นอกจากนี้ยังมีการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์ภายในมหาวิทยาลัย นอกเหนือจากการเปิดรับสื่อมวลชน และสื่อบุคคล รวมทั้งมีกิจกรรมทางการเมืองที่เปิดให้นักศึกษาเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการ โดยเป็นองค์ประกอบหนึ่งในคณะกรรมการเลือกตั้ง/สรรหา และมีสิทธิลงคะแนนเสียงในลักษณะที่คล้ายกัน ได้แก่ การเลือกตั้ง/สรรหา/ลงประชามติผู้บริหารมหาวิทยาลัย การเลือกตั้งผู้นำ/ผู้แทนนักศึกษา เป็นต้น

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัย หมายถึง มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาที่ใช้ชื่ออื่นนำหน้า ซึ่งมีสถานภาพเป็นหน่วยงาน ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

ในที่นี้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยของรัฐ ประเภทจำกัดรับ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอยู่ 10 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง และ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ประเภทจำกัดรับ รวม 10 แห่ง เฉพาะที่ศึกษาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และกำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2540

เวลาที่ศึกษา หมายถึง ช่วงเวลาที่มีการเรียนการสอน แบ่งเป็น ภาคปกติ ซึ่งมีการเรียนการสอนในวันเวลาราชการ และ ภาคพิเศษ ซึ่งมีการเรียนการสอนนอกเวลาราชการ

นักศึกษาภาคปกติ หมายถึง นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในหลักสูตรที่กำหนดให้มีการเรียนการสอนในภาคปกติ

นักศึกษาภาคพิเศษ หมายถึง นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในหลักสูตรที่กำหนดให้มีการเรียนการสอนในภาคพิเศษ

สื่อมวลชน หมายถึง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

สื่อบุคคล หมายถึง คนในครอบครัว เพื่อนนักศึกษา อาจารย์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย

สื่อประชาสัมพันธ์ในมหาวิทยาลัย หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์ และ ป้ายผ้า / ป้ายประกาศต่าง ๆ ที่เผยแพร่ภายในมหาวิทยาลัย

ข่าวสารการเมือง หมายถึง ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางการเมืองและการบริหาร การปกครองในทุกระดับ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งภายในมหาวิทยาลัย ในที่นี้ แบ่งเป็น

ข่าวสารการเมืองระดับประเทศ ได้แก่ การเลือกตั้ง สส. , การเลือกตั้งระดับจังหวัด / ระดับท้องถิ่น, นโยบาย / การดำเนินงานของรัฐบาล, การทำงานของรัฐสภา เช่น ประชุมสภา, ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง สส., ความเคลื่อนไหวของบุคคล / กลุ่มพลังทางการเมือง, และ การเมืองต่างประเทศ

ข่าวสารการเมืองระดับมหาวิทยาลัย ได้แก่ การบริหาร / กิจกรรมของมหาวิทยาลัย, กิจกรรมของนักศึกษา / องค์กรนักศึกษา, การเลือกตั้ง / สรรหาผู้บริหารมหาวิทยาลัย, และ ความเคลื่อนไหวของบุคคล กลุ่มบุคคลในมหาวิทยาลัย

การเปิดรับข่าวสารการเมือง หมายถึง การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ การอ่านหนังสือพิมพ์ การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ การอ่าน/ดูป้ายผ้า / ป้ายประกาศต่าง ๆ การพูดคุย ถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ ได้แย่งแสดงความคิดเห็น ในเรื่องเกี่ยวกับข่าวสารการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองระดับมหาวิทยาลัย และ/หรือระดับประเทศ ตามความสมัครใจ ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม หรือมีจุดประสงค์โดยตรงหรือทางอ้อมที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การดำเนินงานของมหาวิทยาลัย หรือสถาบัน องค์กรต่าง ๆ หรือประเทศ ซึ่งรูปแบบหรือลักษณะการเข้าร่วมอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา อันจะเป็นแนวทางในการปรับกระบวนการสื่อสารและกลยุทธ์ การใช้สื่อในทางการเมืองและในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาต่อไป
2. เพื่อเป็นแนวทางแก่ภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแก่นักศึกษา ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการเมืองในระดับประเทศต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย